

SITUATION AND PROPOSED MODEL FOR COMMUNITY TOURISM DEVELOPMENT MANAGEMENT IN SON LA CITY, SON LA PROVINCE

Lu Anh Dung¹, Ho Luong Xinh^{2*}, Ho Luong Nhat Vinh³, Le Thanh Liem³

¹People's Committee of Chieng Co ward, Son La city

²TNU - University of Agriculture and Forestry

³Thai Nguyen Medical College

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received: 13/10/2021 Revised: 04/11/2021 Published: 04/11/2021	The main purpose of this study aims to: (1) assess the current status of Community-based tourism in Son La city, (2) Proposing a management model for community-based tourism development in Son La city, (3) then propose the suitable model of community tourism development in Son La city. Together with related document analysis, secondary data was used to generate the results in the study. In addition, group discussion and in-depth interview with involved participants in Community-based tourism were also conducted to gather other important information. The results indicated that Son La city has a good potential for community-based tourism development because of advantages of natural condition, long history and indigenous culture diversity of ethnic groups. The study also suggested suitable models for sustainable Community-based tourism development management goal.
KEYWORDS	
Model	
Management	
Community-based tourism	
Sustainable development	
Son La city	

HIỆN TRẠNG VÀ ĐỀ XUẤT MÔ HÌNH QUẢN LÝ PHÁT TRIỂN DU LỊCH CỘNG ĐỒNG TẠI THÀNH PHỐ SƠN LA, TỈNH SƠN LA

Lù Anh Dũng¹, Hồ Lương Xinh^{2*}, Hồ Lương Nhật Vinh³, Lê Thanh Liêm³

¹UBND phường Chiềng Cờ thành phố Sơn La

²Trường Đại học Nông Lâm - ĐH Thái Nguyên

³Trường Cao đẳng Y tế Thái Nguyên

THÔNG TIN BÀI BÁO	TÓM TẮT
Ngày nhận bài: 13/10/2021 Ngày hoàn thiện: 04/11/2021 Ngày đăng: 04/11/2021	Nghiên cứu nhằm mục đích (1) Đánh giá thực trạng, tiềm năng phát triển du lịch tại thành phố Sơn La; (2) Đề xuất mô hình quản lý phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La; từ đó đưa ra (3) Một số giải pháp để mô hình quản lý phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La hoạt động hiệu quả. Dữ liệu được thu thập qua các số liệu thứ cấp và phân tích tài liệu hiện có. Nghiên cứu cũng tổ chức các cuộc thảo luận nhóm và phỏng vấn sâu các bên liên quan tham gia vào du lịch cộng đồng. Kết quả nghiên cứu cho thấy tiềm năng lớn để phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La bởi sự ưu đãi của điều kiện tự nhiên, bề dày lịch sử và đa dạng trong văn hoá bản địa của các dân tộc và đề xuất mô hình quản lý phát triển du lịch cộng đồng phù hợp dựa vào các bên liên quan nhằm mục tiêu phát triển du lịch cộng đồng bền vững.
TỪ KHÓA	
Mô hình	
Quản lý	
Du lịch cộng đồng	
Phát triển bền vững	
Thành phố Sơn La	

DOI: <https://doi.org/10.34238/tnu-jst.5153>

* Corresponding author. Email: holuongxinh@tuaf.edu.vn

1. Đặt vấn đề

Việt Nam hiện đang có rất nhiều các loại hình du lịch đa dạng đang được phát triển như du lịch văn hóa, du lịch thiên nhiên, du lịch nghỉ dưỡng, du lịch cộng đồng (DLCĐ),... Trong đó du lịch dựa vào cộng đồng thường gọi là “*du lịch cộng đồng*” xuất hiện ở Việt Nam từ những năm 1980 tại một số địa điểm như Mai Châu - Hòa Bình, Sa Pa - Lào Cai, Hội An - Quảng Nam và một số tỉnh Đồng bằng Sông Cửu Long đã mang lại nhiều lợi ích kinh tế cho người dân địa phương [1]. Harold Goodwin [2], Bùi Thị Hải Yến [3] và Đỗ Anh Tài [4] đã chỉ ra rằng, phát triển DLCĐ rất phù hợp với khu vực miền núi với sự đặc trưng của thiên nhiên và khai thác các bản sắc văn hóa, phong tục tập quán, lễ hội độc đáo của đồng bào dân tộc thiểu số như Thái, Mường, Nùng, Tày..., tạo nên sự khác biệt so với các hình thức du lịch khác [5].

Cách Thủ đô Hà Nội 300 km, thành phố Sơn La một thành phố phát triển sôi động với cảnh quan thiên nhiên hùng vĩ cùng điều kiện khí hậu lý tưởng. Trên địa bàn thành phố hiện có 12 dân tộc anh em cùng sinh sống, tạo nên những mảng màu văn hóa đặc trưng, hấp dẫn. Đó chính là điều kiện thuận lợi để Sơn La phát triển mô hình DLCĐ - một trong những sản phẩm du lịch đặc thù của địa phương. Bằng các chính sách cụ thể, thành phố Sơn La đã đề ra chiến lược phát triển du lịch của thành phố, chỉ đạo các xã, phường rà soát quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế xã hội, gắn với phát triển du lịch, xây dựng kế hoạch khôi phục các làng nghề truyền thống như: Mây tre đan; dệt thổ cẩm...; định hướng chọn mỗi tổ, bản, tiểu khu đầu tư sản xuất, giới thiệu cho du khách một sản phẩm du lịch có chất lượng trong đó chú trọng các bản du lịch cộng đồng [6], [7]. Tuy nhiên các bản DLCĐ phát triển vẫn mang tính chất đơn lẻ, tự phát, cũng giống như tình trạng chung của một số địa phương, hoạt động DLCĐ chưa có tính liên kết giữa các bên liên quan để phát huy được tiềm năng của các nguồn tài nguyên du lịch, mang lại lợi ích cho cộng đồng [8]. Chính vì vậy, trên cơ sở phân tích tiềm năng, thực trạng, đồng thời nghiên cứu thực địa tại các bản DLCĐ, nghiên cứu đã đưa ra mục tiêu cụ thể là (1) Đánh giá thực trạng, tiềm năng phát triển du lịch tại thành phố Sơn La; (2) Đề xuất mô hình quản lý phát triển DLCĐ tại thành phố Sơn La; từ đó đưa ra (3) Đề ra một số giải pháp để mô hình phát triển du lịch cộng đồng hoạt động có hiệu quả.

2. Phương pháp nghiên cứu

2.1. Phương pháp thu thập số liệu

Số liệu thứ cấp

Những vấn đề lý luận cơ bản về DLCĐ được thu thập và hệ thống hoá từ các tài liệu, giáo trình, sách báo, tạp chí chuyên ngành, các báo cáo tổng kết của các cơ quan chuyên ngành, hội thảo của các tổ chức kinh tế và các cơ quan nghiên cứu, các công trình nghiên cứu có liên quan, văn bản pháp luật và thông qua các ý kiến của các chuyên gia, cán bộ văn hóa của các địa phương.

Số liệu sơ cấp

Nghiên cứu được thực hiện tại 04 bản có DLCĐ là Bản Bó phường Chiềng An, Bản Hùm xã Chiềng Xôm, Bản Hùn xã Chiềng Cọ, Bản Mòng xã Hua La trên địa bàn thành phố Sơn La. Số liệu sơ cấp được thu thập bằng phương pháp phỏng vấn sâu và phỏng vấn bằng bảng hỏi các hộ tham gia du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La. Phỏng vấn sâu được thực hiện nhằm sử dụng để tham khảo ý kiến của các cơ quan chức năng trên địa bàn nghiên cứu từ cấp tỉnh đến cấp xã để có cái nhìn tổng quát hơn về bối cảnh phát triển du lịch trên địa bàn thành phố và đưa ra gợi ý về điểm nghiên cứu.

2.2. Phương pháp xử lý và phân tích số liệu

Phương pháp phân tích tổng quan là bước quan trọng để làm rõ thực trạng và đề xuất mô hình quản lý phù hợp cho phát triển DLCĐ. Tiếp theo, phương pháp đánh giá điển hình được áp dụng để đánh giá thực tiễn xây dựng và vận hành của mô hình DLCĐ tại điểm nghiên cứu. Phương pháp này giúp so sánh và phân tích từ lý thuyết và thực tiễn áp dụng DLCĐ từ đó đưa ra các giải

pháp để mô hình quản lý đề xuất hoạt động hiệu quả. Nghiên cứu áp dụng phần mềm Excel để xử lý và dùng phương pháp thống kê mô tả để phân tích số liệu thu thập được.

3. Kết quả nghiên cứu và thảo luận

3.1. Thực trạng và tiềm năng phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La

3.1.1. Thực trạng phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La

Số lượng khách du lịch đến với thành phố Sơn La

Du khách đến với thành phố Sơn La sẽ được khám phá thiên nhiên với những nét còn hoang sơ, hùng vĩ, được trải nghiệm, tìm hiểu cuộc sống của người dân, tìm hiểu những di tích lịch sử. Đặc biệt, du khách được thưởng thức những món đặc sản chế biến từ những nguyên liệu đặc trưng của dân tộc Thái, dân tộc Mông với những tên gọi kỳ lạ, vừa kích thích sự tò mò, vừa đem lại khoái cảm là điều mà du lịch thành phố Sơn La đang làm được để thu hút khách du lịch. Lượng khách du lịch đến với thành phố Sơn La giai đoạn 2016 - 2020 được thể hiện qua bảng 1.

Bảng 1. Số lượt khách du lịch đến với thành phố Sơn La giai đoạn 2016 - 2020

Đơn vị tính: lượt

Năm	2016	2017	2018	2019	2020
Số lượt khách	85.000	105.000	120.000	130.000	36.000
- Khách trong nước	64.000	65.000	58.000	66.000	35.550
- Khách quốc tế	21.000	40.000	62.000	64.000	450

(Nguồn: [9], [10])

Giai đoạn 2016 – 2020, du lịch thành phố Sơn La đã có những bước phát triển mạnh mẽ. Kết cấu hạ tầng du lịch, cơ sở vật chất kỹ thuật được quan tâm đầu tư, công tác an ninh trật tự, vệ sinh môi trường tại các khu, điểm du lịch được bảo đảm. Lượt khách du lịch đến với thành phố Sơn La năm sau đều cao hơn năm trước trong giai đoạn 2016 -2019. Năm 2016 lượng khách đến với Sơn La là 85.000 lượt khách, năm 2019 lượng khách du lịch đến tham quan là 130.000 lượt khách tăng 45.000 lượt khách so với năm 2016. Trong đó lượng khách quốc tế đến với Sơn La giai đoạn 2016 - 2019 cũng không ngừng tăng lên, năm 2016 là 21.000 lượt khách đến năm 2019 là 64.000 lượt khách tăng 43.000 lượt khách so với năm 2016. Thông qua lượt khách du lịch trong nước và ngoài nước đến với thành phố Sơn La giai đoạn 2016 -2019 cho thấy thành phố Sơn La đã và đang là điểm du lịch hấp dẫn, được sự quan tâm của du khách.

Riêng năm 2020 do bùng dịch Covid -19 đã khiến cho ngành du lịch trong nước và Sơn La bị ảnh hưởng nặng nề. Lượt khách du lịch đến với thành phố Sơn La chỉ còn khoảng gần 30% so với năm 2019, trong đó khách du lịch quốc tế giảm mạnh vì nhiều đoàn khách du lịch đã hủy tour do thực hiện các chính sách, biện pháp phòng, chống dịch bệnh COVID-19. Dự báo rằng khi tình hình dịch bệnh COVID-19 được kiểm soát kết hợp với chương trình “Người Việt Nam đi du lịch Việt Nam” nhằm đẩy mạnh kích cầu du lịch trong nước thì du lịch thành phố Sơn La sẽ là điểm thu hút khách du lịch vùng Tây Bắc Việt Nam.

Doanh thu từ du lịch của thành phố Sơn La

Thành phố Sơn La đã và đang tập trung đẩy mạnh phát triển du lịch, từng bước đưa "ngành công nghiệp không khói" trở thành mũi nhọn trong phát triển kinh tế, góp phần quan trọng phát triển kinh tế - xã hội, tạo sinh kế bền vững cho đồng bào các dân tộc thiểu số. Các chính sách quan tâm cụ thể như: Nghị quyết số 22/2016/NQ-HĐND ngày 14/12/2016 của về chính sách hỗ trợ phát triển du lịch cộng đồng trên địa bàn tỉnh đến năm 2020, Nghị quyết số 12-NQ/TU ngày 08/4/2016 của Thành ủy Sơn La về phát triển du lịch thành phố Sơn La đến năm 2020 đã là đòn bẩy để giai đoạn 2016-2020 du lịch thành phố Sơn La có được những bước phát triển vượt bậc, cơ cấu doanh thu từ dịch vụ du lịch đã thay đổi tỷ trọng cơ cấu kinh tế của thành phố [9], [10]. Doanh thu từ dịch vụ du lịch của thành phố Sơn La giai đoạn 2016-2020 được thể hiện qua bảng 2.

Bảng 2. Doanh thu từ du lịch của thành phố Sơn La giai đoạn 2016 - 2020

Năm	DVT	2016	2017	2018	2019	2020
Tổng doanh thu từ du lịch	Tỷ đồng	48,7	52,5	62	64,5	18
Tỷ trọng ngành du lịch trong cơ cấu kinh tế của thành phố Sơn La	%	13	15	15,8	16	5

(Nguồn: [9], [10])

Trước khi đại dịch COVID-19 bùng phát, giai đoạn 2016 - 2019, tổng doanh thu từ dịch vụ du lịch của thành phố Sơn La không ngừng tăng lên từ 48,7 tỷ đồng, chiếm 13% tỷ trọng trong cơ cấu kinh tế của thành phố vào năm 2016 đến năm 2019 tỷ trọng này đã tăng đến 16% và tổng doanh thu từ dịch vụ du lịch là 64,5 tỷ đồng tăng 15,8 tỷ đồng. Thành phố đã chỉ đạo các xã, phường rà soát quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế xã hội, gắn với phát triển du lịch, xây dựng kế hoạch khôi phục các làng nghề truyền thống như: Mây tre đan; dệt thổ cẩm...; định hướng chọn mỗi tổ, bản, tiểu khu đầu tư sản xuất, giới thiệu cho du khách một sản phẩm trong các lĩnh vực có chất lượng, chú trọng tại các bản du lịch cộng đồng. Tuyên truyền quảng bá sâu rộng bằng các hình thức như: Trên phương tiện thông tin đại chúng của Trung ương như phóng sự quảng bá về du lịch thành phố Sơn La trên kênh truyền hình VietNet; phóng sự quảng bá du lịch thành phố trên kênh truyền hình VTC 10, VTC 14; S Việt Nam; VTV4..., trên Đài Phát thanh - Truyền hình tỉnh; Đài Phát thanh - Truyền hình thành phố; sản xuất và phát hành các ấn phẩm quảng bá về du lịch như tờ gấp, các tài liệu tuyên truyền, quảng bá du lịch; xây dựng phóng sự giới thiệu du lịch thành phố Sơn La...

Đại dịch COVID-19 bùng phát đúng vào mùa cao điểm của du lịch, với các lệnh cấm bay, hạn chế đi lại và sự e ngại của du khách du lịch đã làm cho du lịch của thành phố Sơn La cũng bị ảnh hưởng nặng nề. Doanh thu năm 2020 từ du lịch chỉ đạt 18 tỷ đồng, tỷ trọng chỉ đạt 5% trong cơ cấu kinh tế của thành phố. Du lịch là ngành chịu ảnh hưởng nhiều nhất, rõ ràng nhất của đại dịch COVID-19 nhưng theo dự đoán của các chuyên gia cũng là một trong những ngành có khả năng phục hồi nhanh nhất. Trong bối cảnh đại dịch Covid-19 chưa được kiểm soát trên thế giới, hoạt động du lịch chưa được mở cửa trở lại, du lịch nội địa cũng đang tạm dừng do dẫn cách của một số địa phương thì du lịch hiện nay đang là thời kỳ chuyển mình để tìm ra các cơ chế, chính sách phù hợp và tạo những sản phẩm du lịch mới để sẵn sàng đón làn sóng du lịch mới khi đại dịch được kiểm soát.

3.1.2. Tiềm năng phát triển du lịch tại thành phố Sơn La

Đến với thành phố Sơn La, du khách sẽ được ngắm nhìn một vùng núi non hùng vĩ và khám phá về giá trị văn hóa đặc sắc của các dân tộc vùng Tây Bắc, cũng như cuốn hút trong vòng xòe, ngây ngất say trong men rượu cần cùng với những nét văn hóa đặc sắc của 12 dân tộc anh em đã được Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch công nhận và đưa vào Danh mục di sản văn hóa phi vật thể quốc gia tiêu biểu như: Chữ viết cổ dân tộc Thái; Lễ hội Hạng Khuông; Lễ hội sên bản sên mừng; Lễ hội Hết Chá dân tộc Thái trắng, nghệ thuật Xòe Thái; lễ cúng dòng họ dân tộc Mông, lễ Pang A của dân tộc La Ha, nghi lễ Cấp sắc của dân tộc Dao; nghệ thuật Khèn của người Mông; nghi lễ truyền thống trong đám cưới của người Dao tiền; nghi lễ Gội đầu của người Thái trắng, nghệ thuật tạo hoa văn trên trang phục của người Mông hoa, nghi lễ Mạng Ma (cầu sức khỏe) của người Xinh Mun, lễ Kin Pang Then của người Thái trắng.

Đặc biệt, bảo tồn, phát huy giá trị các điệu xòe, nhạc xòe phục vụ sinh hoạt văn hóa cộng đồng và giao lưu văn hóa trong thời kỳ hội nhập quốc tế, UBND tỉnh ban hành kế hoạch phổ cập một số điệu xòe mang bản sắc văn hóa các dân tộc Sơn La. Đồng thời, phối hợp với Viện Văn hóa - Nghệ thuật quốc gia Việt Nam và các tỉnh: Điện Biên, Lai Châu, Yên Bái xây dựng hồ sơ Nghệ thuật Xòe Thái trình UNESCO công nhận là Di sản văn hoá phi vật thể đại diện của nhân loại, giữa cái rất riêng của 12 dân tộc ấy là những nét rất chung, đó là sự giao hòa giữa các nền văn hóa. Những tiềm năng về thiên nhiên và bề dày truyền thống văn hóa, lịch sử, cộng với con người bản địa mộc mạc, thân tình và vô cùng hiếu khách... đã và đang là những điều kiện, là lợi thế để xây dựng ngành du lịch Sơn La ngày càng phát triển.

Hiện nay, Thành phố có 5 điểm du lịch: Di tích Quốc gia đặc biệt Nhà tù Sơn La, Bảo tàng tỉnh, di tích Văn bia Quê Lâm Ngự Chế đền thờ Vua Lê Thái Tông, Hang Thẩm Tát Tòng thuộc Bản Bó phường Chiềng An với điểm du lịch tắm khoáng nóng, ẩm thực tại bản Mòng, xã Hua La; 4 bản du lịch cộng đồng là Bản Bó phường Chiềng An, Bản Hùm xã Chiềng Xôm, Bản Hùn xã Chiềng Cọ, Bản Mòng xã Hua La đang hoạt động và phát triển. Đây là những tiềm năng riêng có của thành phố Sơn La trong phát triển du lịch, là điểm đến hấp dẫn của du khách trong và ngoài nước.

Năm 2016, tỉnh Sơn La đã ban hành một số chính sách hỗ trợ phát triển du lịch cộng đồng trên địa bàn tỉnh đến năm 2020. Trong đó, thành phố Sơn La đã thực hiện Nghị quyết số 12-NQ-TU ngày 8/4/2016 về phát triển du lịch Thành phố đến năm 2020 hỗ trợ tập trung xây dựng DLCĐ tại 4 bản, hỗ trợ nhà nghỉ DLCĐ trên địa bàn với tổng kinh phí là hơn 2 tỷ đồng. Với sự quan tâm, hỗ trợ cho phát triển DLCĐ, gần đây, một số hướng đi mới trong việc đa dạng hoá sản phẩm du lịch gắn với DLCĐ, như trải nghiệm cuộc sống với đồng bào dân tộc, trải nghiệm làm các nghề thủ công truyền thống, các hoạt động văn hóa, ẩm thực truyền thống, hay gần đây nhất là tạo các điểm tuyến du lịch trải nghiệm văn hóa truyền thống của người dân bản địa... đã cho thấy rất nhiều tiềm năng để phát triển DLCĐ và cần được đầu tư để khai thác. Ngoài ra, DLCĐ được xem như là một trong những giải pháp bền vững cho việc kết hợp hài hoà giữa lợi ích của việc bảo tồn các giá trị văn hóa với đời sống, sinh kế của người dân địa phương. Điều này góp phần thu hút thêm du khách trong và ngoài nước đến với các điểm DLCĐ tại thành phố Sơn La.

DLCĐ được xem là sự kết hợp hoàn hảo để vừa bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống vừa tạo ra sinh kế bền vững cho người dân bản địa. Tuy vậy, thành phố Sơn La vẫn còn rất nhiều việc cần làm để cải thiện về chất lượng cũng như hoạt động DLCĐ.

3.2. Thực trạng mô hình quản lý du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La

3.2.1. Số lượng khách du lịch đến các bản du lịch cộng đồng

Mỗi bản DLCĐ của thành phố Sơn La đều có nét đặc trưng riêng thu hút khách du lịch như Bản Hùm xã Chiềng Xôm chỉ cách trung tâm thành phố Sơn La khoảng 3 km. Nơi đây có cảnh quan sơn thủy hữu tình với cánh đồng lúa, hang Thẩm Liêng và dòng suối Nậm La uốn lượn thanh bình. Bản Hùm hiện còn lưu giữ khá nguyên vẹn nét văn hóa truyền thống của người Thái - về kiến trúc nhà ở (nhà sàn), phong tục tập quán, văn hóa ẩm thực... Đến với bản Hùm, du khách có thể tham gia các hoạt động sản xuất cùng bà con như làm ruộng, bắt cá hoặc leo núi, khám phá hang động. Hay đến với bản Mòng xã Hua La cách thành phố 6 km, nơi có dòng suối nước nóng quanh năm ở mức nhiệt 36 độ C - 38 độ C, với các thành phần khoáng chất tự nhiên rất tốt cho sức khỏe... Do vậy số lượng khách du lịch đến các bản DLCĐ ở thành phố Sơn La ngày càng tăng được thể hiện qua bảng 3.

Bảng 3. Số lượng khách du lịch đến các bản DLCĐ tại thành phố Sơn La

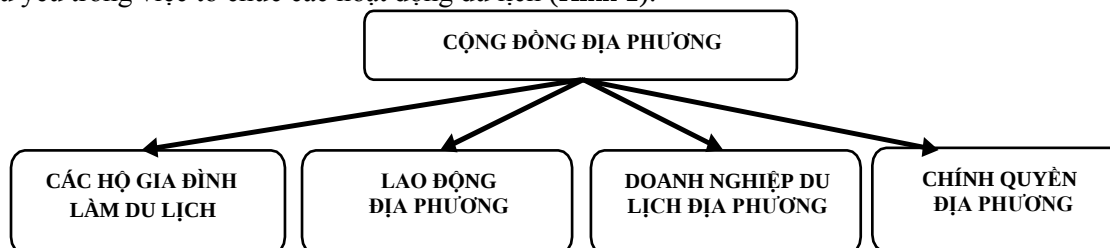
<i>Đơn vị tính: Lượt</i>					
Số lượng khách du lịch	Bản Bó	Bản Hùm	Bản Hùn	Bản Mòng	Tổng
Năm 2017	1.399	250	790	2.045	4.484
Năm 2018	2.272	379	975	3.782	7.408
Năm 2019	8.470	498	2.050	4.134	15.152
Năm 2020	6.212	210	1.105	1.025	8.552

(Nguồn: [9],[10])

Giai đoạn từ năm 2017 – 2019 số lượng khách đến các bản ngày càng tăng đặc biệt năm 2019 số lượt khách đến với 4 bản lên tới 15.152 lượt gấp hơn 3,5 lần so với năm 2017. Trong số lượt khách này có khoảng 3%-5% là khách quốc tế. Năm 2020 là năm có đại dịch nhưng số lượt khách đến với các bản cũng đạt 8.552 lượt, cao hơn năm 2018 là 1.14 lượt và hầu hết đều là khách nội địa; điều này cho ta thấy nếu khai thác tốt các tiềm năng và các đặc trưng văn hóa của các bản sẽ thu hút được lượng lớn các khách du lịch nội địa trong điều kiện đại dịch chưa mở cửa thị trường du lịch quốc tế.

3.2.2. Mô hình quản lý du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La

Cộng đồng địa phương trong DLCĐ nên được hiểu rộng hơn, nó phải bao gồm tất cả những cư dân sinh sống tại khu vực diễn ra các hoạt động du lịch: các hộ gia đình làm du lịch, lực lượng lao động địa phương phục vụ trực tiếp hoặc gián tiếp cho các hoạt động du lịch, các doanh nghiệp du lịch địa phương và đặc biệt là chính quyền địa phương. Chính quyền địa phương là những người có quyền lực chính trị, thực hiện chức trách quản lý hành chính sẽ đảm nhận trọng trách chủ yếu trong việc tổ chức các hoạt động du lịch (Hình 1).

Hình 1. Các thành phần liên quan đến cộng đồng địa phương trong DLCĐ [4]

Do DLCĐ khác với các loại hình du lịch khác ở chỗ người dân địa phương chính là người vận hành, quản lý và được chia sẻ lợi ích. Do vậy bằng các minh chứng thực tế cho thấy nếu người đứng ra làm công việc tổ chức, quản lý tại các bản DLCĐ là người không có quyền lực, không có uy tín trong cộng đồng, không vì lợi ích chung thì sẽ vấp phải nhiều khó khăn trong việc triển khai và duy trì các hoạt động của bản DLCĐ. Do vậy lựa chọn mô hình quản lý và lựa chọn con người quản lý mô hình là việc rất quan trọng trong phát triển DLCĐ.

DLCĐ của thành phố Sơn La bắt đầu hình thành từ năm 2016 và đón khách từ năm 2017. Mô hình quản lý các bản DLCĐ của thành phố Sơn La được thể hiện tại bảng 4.

Bảng 4. Mô hình quản lý các bản DLCĐ của thành phố (TP) Sơn La

Đặc điểm	Bản Bó	Bản Hùm	Bản Hùn	Bản Mòng
Các bên liên quan	- Quản lý trực tiếp: UBND phường Chiềng An	- Quản lý trực tiếp: UBND xã Chiềng Xôm	- Quản lý trực tiếp: UBND xã Chiềng Cọ	- Quản lý trực tiếp: UBND xã Hua La
	- Quản lý gián tiếp: UBND TP Sơn La	- Quản lý gián tiếp: UBND TP Sơn La	- Quản lý gián tiếp: UBND TP Sơn La	- Quản lý gián tiếp: UBND TP Sơn La
	- Trực tiếp thực hiện: tổ du lịch cộng đồng	- Trực tiếp thực hiện: tổ du lịch cộng đồng	- Trực tiếp thực hiện: tổ du lịch cộng đồng	- Trực tiếp thực hiện: tổ du lịch cộng đồng
Số lượng cộng đồng tham gia	- Số hộ có nhà homestay 02 hộ	- Số hộ có nhà homestay 02 hộ	- Số hộ có nhà homestay 02 hộ	- Số hộ có nhà homestay 01 hộ
	- Số hộ tham gia du lịch cộng đồng 22 hộ	- Số hộ tham gia du lịch cộng đồng 10 hộ	- Số hộ tham gia du lịch cộng đồng 19 hộ	- Số hộ tham gia du lịch cộng đồng 15 hộ
Khoảng cách từ trung tâm TP Sơn La	2 km	3 km	8 km	6 km
Năm bắt đầu	2016	2016	2016	2016
Mùa du lịch	Tháng 3 đến tháng 8	Tháng 3 đến tháng 9	Tháng 3 đến tháng 10	Tháng 8 đến tháng 3 năm sau
Tháng cao điểm	Tháng 5	Tháng 7	Tháng 5	Tháng 12

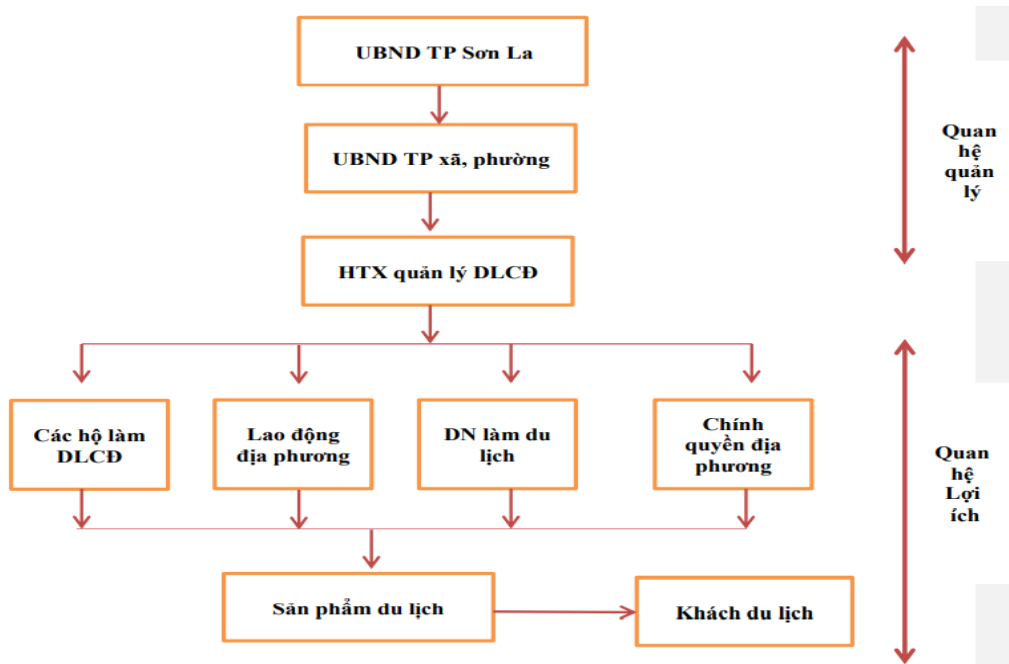
(Nguồn: Phỏng vấn sâu các hộ dân tham gia DLCĐ năm 2021)

Các bản được quản lý trực tiếp bởi UBND các xã, phường, quản lý gián tiếp là UBND thành phố Sơn La và trực tiếp thực hiện là các tổ DLCĐ; thành phần là các hộ tham gia trong chuỗi giá trị của DLCĐ tại các bản. Nhưng hiện nay hoạt động của tổ DLCĐ chưa thực sự hiệu quả làm cho việc điều phối các bên liên quan đến DLCĐ vẫn lỏng lẻo và chưa rõ ràng. Tổ DLCĐ đang

hoạt động mang tính chất hình thức, được vận hành ở từng hộ dân đơn lẻ, chưa có quy chế tổ chức và quy chế hoạt động rõ ràng về phân chia lợi ích của cộng đồng nên ban đầu đã có một số công ty du lịch có tham gia đưa khách vào bán tuy nhiên do mâu thuẫn về lợi ích giữa các hộ và ít lợi nhuận nên họ đã dừng hoạt động và liên kết sau đó 1 năm. Như vậy việc phân chia lợi ích giữa các bên liên quan của cộng đồng địa phương rất quan trọng đến phát triển DLCĐ. Để DLCĐ của thành phố Sơn La phát triển bền vững, phát huy được hết tiềm năng và thế mạnh của địa phương cần phải có một mô hình quản lý du lịch cộng đồng phù hợp, đem lại lợi ích cho cộng đồng dân cư địa phương

3.3. Đề xuất mô hình quản lý phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La

DLCĐ là phải có sự tham gia của cộng đồng và đem lại lợi ích cho cộng đồng từ vấn đề môi trường, vấn đề văn hoá, vấn đề sự tham gia của cộng đồng địa phương, vấn đề kinh tế và vấn đề trao quyền cho nhóm dễ bị tổn thương. Vấn đề môi trường bao gồm các tiêu chí như là nâng cao nhận thức cho du khách và người dân địa phương; giảm ô nhiễm môi trường. Vấn đề văn hoá bao gồm bảo tồn phong tục địa phương, duy trì và phát huy văn hóa bản địa, nghề truyền thống. Vấn đề sự tham gia của cộng đồng địa phương gồm các tiêu chí về gắn kết cộng đồng, góp phần hài lòng khách. Vấn đề kinh tế được thể hiện bằng tăng thu nhập, đa dạng hoá sinh kế. Vấn đề trao quyền cho nhóm dễ bị tổn thương gồm có tiêu chí về bình đẳng giới, người nghèo và nhóm dễ bị tổn thương. Để đạt được mục tiêu đó, mô hình quản lý đề xuất phát triển DLCĐ tại thành phố Sơn La được trình bày tại hình 2.

Hình 2. Đề xuất mô hình phát triển DLCĐ tại thành phố Sơn La

Nghiên cứu đề xuất mô hình quản lý DLCĐ tại các bản du lịch của thành phố Sơn La là mô hình hợp tác xã (HTX) được thành lập và hoạt động theo đúng luật HTX năm 2012. Với mô hình HTX phát triển DLCĐ đang thực hiện ở một số địa phương hiện nay đã đem lại những hiệu quả tích cực. HTX sẽ là người liên kết giữa các hộ dân tham gia DLCĐ, phát huy mạnh mẽ tính cộng đồng, các hộ cùng nhau san sẻ, cùng lên kế hoạch, tránh được việc tranh chấp khách du lịch, nói xấu nhau, nâng cao tình làng nghĩa xóm. Các thành viên HTX sẽ góp vốn đầu tư cơ sở vật chất, thường xuyên chia sẻ kinh nghiệm làm du lịch, kỹ năng giao tiếp với khách du lịch... cứ thế mọi người cùng làm, cùng hưởng và tạo nên một cộng đồng cùng phát

triển. HTX chịu sự quản lý nhà nước là các cấp chính quyền là UBND xã và UBND cấp huyện. Các cấp quản lý sẽ là người triển khai các chương trình hỗ trợ cho các HTX như về xúc tiến thương mại, quảng bá mô hình thông qua các chương trình hội chợ, tham quan học tập kinh nghiệm làm nghề du lịch, tạo cơ chế chính sách tín dụng ưu đãi để khuyến khích đầu tư và chỉ đạo các ngành, đoàn thể quan tâm tư vấn, hỗ trợ, động viên kịp thời để thành viên, hội viên tích cực hoạt động trong HTX.

3.3. Một số giải pháp để mô hình phát triển du lịch cộng đồng hoạt động có hiệu quả

Để mô hình quản lý phát triển DLCĐ trên địa bàn thành phố Sơn La là các HTX hoạt động có hiệu quả cần thực hiện một số các giải pháp sau:

Thứ nhất: Khuyến khích, động viên những người có uy tín, có tiếng nói trong cộng đồng tham gia hội đồng quản trị của HTX.

Thứ hai: Chính các thành viên HTX là người khảo sát, cùng lập kế hoạch, bàn bạc các đưa ra phương án và cách thức phát triển DLCĐ của bản mình.

Thứ ba: Cùng bàn bạc, thống nhất đưa ra quy chế chia sẻ lợi ích cộng đồng, phân chia hợp lý, hài hòa giữa các bên liên quan, đối tác cùng tham gia làm DLCĐ tại địa phương. Định hướng để nguồn thu nhập từ các hoạt động của mô hình theo hướng có lợi cho người dân tham gia, từ đó mới khuyến khích được khả năng tham gia của cộng đồng địa phương.

Thứ tư: Cùng thảo luận, xây dựng các sản phẩm du lịch đặc trưng của bản mình dựa trên tiềm năng sẵn có để tăng lợi thế cạnh tranh và du lịch của bản. Cần phải lấy con người, cộng đồng cư dân ở đây làm trung tâm của các sản phẩm du lịch, nhất là hoạt động bảo tồn và phát triển văn hóa, di sản văn hóa, di tích lịch sử và các giá trị liên quan.

Thứ năm: Đảm bảo tính cạnh tranh công bằng trong các hộ tham gia DLCĐ thì HTX chính là nơi điều phối, thỏa thuận với các thành viên giá của các sản phẩm dịch vụ DLCĐ bằng các hình thức niêm yết giá cả, dịch vụ, tránh trường hợp cùng 1 loại hình dịch vụ nhưng mỗi nơi một giá, thời điểm bình thường giá thấp, vào mùa du lịch lại giá cao.

Thứ sáu: Tạo điều kiện cho các hộ nghèo tại bản có tiềm năng phát triển du lịch cùng tham gia vào HTX để tạo ra chuỗi giá trị DLCĐ, tạo ra thu nhập bền vững cho các hộ nghèo.

Thứ bảy: Tăng cường mối quan hệ giữa nhà cung ứng sản phẩm du lịch với cộng đồng dân cư tại điểm du lịch. HTX cần nâng cao kỹ năng, tay nghề, thường xuyên trao đổi, học tập kinh nghiệm để giữ gìn và phát huy các tiềm năng của các thành viên cùng với nhà cung ứng; mang đến cho du khách những trải nghiệm khác lạ, đặc trưng riêng.

4. Kết luận

DLCĐ đã cho thấy tiềm năng to lớn và đóng góp có ý nghĩa cho sự phát triển kinh tế và xã hội tại nhiều cộng đồng dân cư. Việc phát triển du lịch cộng đồng sẽ đảm bảo các vấn đề về môi trường, văn hoá, sự tham gia của cộng đồng địa phương, kinh tế và trao quyền cho nhóm dễ bị tổn thương, tuy nhiên sự thành công của các dự án phát triển du lịch cộng đồng phụ thuộc khá nhiều vào việc lựa chọn các mô hình phát triển. Trên cơ sở phân tích thực trạng, tiềm năng du lịch cộng đồng, các bên liên quan và điều kiện thực tiễn, tác giả đã đề xuất mô hình quản lý phát triển du lịch cộng đồng tại thành phố Sơn La là mô hình Hợp tác xã, mô hình đề xuất được vận hành thông qua các mối quan hệ hài hòa việc phân chia lợi ích của cộng đồng địa phương. Thông qua việc đề xuất mô hình phát triển DLCĐ tại thành phố Sơn La, nghiên cứu cũng đưa ra một số các giải pháp để mô hình hoạt động hiệu quả.

Các nghiên cứu tiếp theo cần tập trung phân tích bài học kinh nghiệm và đưa ra những khuyến nghị cho các nhà làm chính sách về mô hình được đề xuất để hướng đến việc kết hợp hài hòa giữa lợi ích của cộng đồng trong phát triển du lịch, phát huy đúng tiềm năng to lớn của du lịch cộng đồng trong xóa đói giảm nghèo và bảo vệ môi trường tại tỉnh Sơn La nói chung và thành phố Sơn La nói riêng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO/ REFERENCES

- [1] H. T. Chu *et al*, “Proposing a model of community – based tourism development in the world heritage sites of Vietnam,” *TNU Journal of Science and Technology*, vol. 109, no. 9, pp. 161-166, 2020.
- [2] H. Goodwin and R. Santilli, “Community based tourism: a success?” *IRCT Occasional*, UK, vol. 37, no. 1, p. 11, 2009.
- [3] T. H. Y. Bui, *Community based tourism*. Education Publishing House, 2012.
- [4] A. T. Do *et al*, *Study on linkage models of community-based tourism towards improving incomes for local households in the Western districts of Ha Giang province*, Provincial Scientific Projects, 2019.
- [5] T. K. T. Tran *et al*, “Development of community-based tourism products in Phong Dien district of Can Tho province,” *Journal of Scientific Research and Economic Development of Tay Do University*, special issue, pp. 155-164, 2019.
- [6] Q. H. Nguyen, “Community-based tourism development in the West of Ha Giang: Potentials, Opportunity and Threats,” *Journal of Economics and Business Administration*, vol. 13, pp. 63-69, 2020.
- [7] N. Phuong, “Community-based tourism: Creating “incentives” for development,” *Journal of Information and Communication*, vol. 332, pp. 32-34, 2020.
- [8] T. L. Pham *et al*, *Study on community participation in tourism environment protection towards contribution of sustainable tourism development in Cat Ba island – Hai Phong city*, Ministry of Culture, Sport and Tourism, Hanoi, 2020.
- [9] Committee of Son La city, *Report on results of tourism activities in 2020 and its mission in 2021*, 2020.
- [10] Committee of Son La city, *Implementing 07th project (07-DA/TU issued on 20th Aug 2020) on tourism development in 2021 – 2025 periods*, 2020.